

LiBeRtE
yayınları

Duman, M. Zeki, *Türkiye'de Liberal-Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal*, Ankara: Liberte Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2017.

Türkiye'de Liberal-Muhafazakâr Siyaset ve

TURGUT ÖZAL

M. Zeki Duman

LiBeRtE

Türkiye'de Liberal-Muhafazakâr
Siyaset ve **Turgut Özal**
M. Zeki Duman

ISBN: 978-605-9823-23-4

Liberte Yayınları® / 209

2. Baskı: Kasım 2017; 1. Baskı: Ekim 2010 (Kadim Yayınları)

© 2017, Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında, kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

İç Tasarım: **Emre Turku**

Kapak Tasarımı: **Mesut Koçak**

Tashih: **Burak Ertaştan**

Baskı: **Tarcan Matbaası**

Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
yayıncı grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

M. Zeki Duman

1972 yılında Van'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Van il merkezinde tamamladı. 1991 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesini, 1995 yılında Van Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otelcilik Bölümünü okudu. 1997 yılında girdiği Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden 2001 yılında fakülte birincisi olarak mezun oldu. 2003 yılında aynı bölümde Araştırma Görevlisi oldu. Yüksek lisansını 2003, doktorasını 2008 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde tamamlayan yazar, siyaset, din, tüketim ve aile sosyolojisi alanında çalışmalar yapmaktadır. *Tüketim Toplumu* ve *Sosyolojik Açıdan Deprem ve Din* adlı kitapları da bulunan yazar, hâlen Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

2. BASKIYA ÖNSÖZ 11

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERNLEŞME SÜRECİ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 15

1. MODERNLİĞİN TANIMLANMASI.....	15
a. Modern Kavramı.....	15
b. Modernlik (Modernite) Kavramı.....	17
c. Modernliğin Eleştirisi.....	20
2. MODERNLEŞMENİN TANIMLANMASI.....	25
a. Modernleşme Kavramı.....	25
b. Modernleşme ve Sosyal Değişme.....	28
c. Modernleşme ve Siyasal Gelişme.....	32
d. Modernleşmenin Eleştirisi.....	34
3. MODERNLEŞME KURAMININ TANIMLANMASI.....	36
a. Modernleşme Kuramı.....	36
b. Modernleşme Kuramının Temel Parametreleri.....	39
<i>Sosyal ve Ekonomik Gelişme.....</i>	<i>39</i>
<i>Siyasal Katılım ve Demokratikleşme.....</i>	<i>41</i>
<i>Kentleşme ve Bireyselleşme.....</i>	<i>43</i>
<i>Sekülerleşme ve Rasyonelleşme.....</i>	<i>45</i>
c. Modernleşme Kuramının Eleştirisi.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL DEĞİŞME VE MODERNLEŞME 51

1. BATI DIŞI MODERNLEŞME VE TÜRK MODERNLEŞMESİ..... 51
 - a. Batı Dışı Modernleşme Biçimi ve Politik Modernleşme.....51
 - b. Batı Dışı Modernleşme Anlayışı ve Türk Modernleşmesi... 56
2. OSMANLI DÖNEMİNDE MODERNLEŞME HAREKETLERİ..... 64
 - a. Osmanlı'da Sosyal Değişme ve Modernleşme.....64
 - b. III. Selim Döneminin Askerî Reformları.....77
 - c. II. Mahmut Döneminin Askerî ve Bürokratik Reformları.....79
 - d. Tanzimat Döneminin Siyasî ve Hukukî Reformları..... 81
 - e. İttihat ve Terakki Döneminin Politik ve Ekonomik Reformları... 85
3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MODERNLEŞME HAREKETLERİ... 88
4. TÜRK MODERNLEŞMESİNİN TEMEL DİNAMİKLERİ 91
 - a. Ordu..... 91
 - b. Bürokrasi..... 95
 - c. Aydınlar.....97
 - d. Burjuvazi..... 100
5. TÜRK MODERNLEŞME İDEOLOJİSİNİN
EPISTEMİK DAYANAĞI: POZİTİVİZM..... 102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE LIBERAL-MUHAFAZAKÂR SİYASET 115

1. TÜRKİYE'DE LIBERALİZM, MUHAFAZAKÂRLIK VE
MERKEZ SAĞ SİYASET 115
 - a. Liberalizmin Siyasal Teorisi.....115
 - b. Türkiye'de Liberalizm ve Siyaset128
Bir Liberal Düşünür Olarak Prens Sabâhaddin ve Görüşleri..... 133
 - c. Muhafazakârlığın Siyasal Teorisi136
 - d. Türkiye'de Muhafazakârlık ve Siyaset.....146
 - e. Liberal-Muhafazakâr Siyasetin Pratiği..... 151
2. TÜRKİYE'DE SİYASAL ÖRGÜTLENME VE PARTİLEŞME..... 155
 - a. Osmanlı Döneminde Siyasal Yapı ve Örgütlenme.....155
 - b. Cumhuriyet Döneminde Siyasal Yapı ve Partileşme..... 160
Cumhuriyet Halk Partisi..... 164
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası..... 166

<i>Serbest Cumhuriyet Fırkası</i>	169
<i>Demokrat Parti</i>	171
<i>Anavatan Partisi</i>	177
3. Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset.....	184

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TURGUT ÖZAL’IN SİYASET FELSEFESİ VE LİBERAL-MUHAFAZAKÂR POLİTİKASI 189

1. 1980 DÖNEMİNİN EKONOMİ-POLİTİĞİ: YENİ SAĞ SİYASET VE ÖZAL POLİTİKALARI.....	189
a. Özal’ın Politik Felsefesi ve Reformist Kimliği.....	196
b. Özal’ın Devlet Felsefesi ve Liberal Kimliği.....	204
c. Özal’ın Toplum Felsefesi ve Muhafazakâr Kimliği.....	212
d. Özal’ın Değişim Felsefesi ve Mühendis Kimliği.....	218
e. Özal’ın Popülist Felsefesi ve Pragmatist Kimliği.....	229
f. Özal’ın 12 Eylül Askerî Rejime ve TSK’ ya Bakışı.....	239
2. ÖZAL’IN SİYASET ANLAYIŞI.....	247
a. Özal’ın Liberalizm Politikası.....	254
b. Özal’ın Muhafazakârlık Politikası.....	260
c. Özal’ın Milliyetçilik Politikası.....	270
d. Özal’ın Sosyal Adalet Politikası.....	276
e. Özal’ın Bürokrasi Politikası.....	279
f. Özal’ın Güneydoğu(Kürt) Politikası.....	286
3. ÖZAL’IN EKONOMİ POLİTİKASI	299
a. Özal ve 24 Ocak Kararları.....	309
b. Özal’ın Serbest Piyasa Ekonomisi Politikası	316
c. Özal’ın İhracat-İthalat Politikası.....	321
d. Özal’ın Özelleştirme Politikası.....	325
4. ÖZAL’IN DIŞ POLİTİKASI.....	331
a. Özal’ın ABD Politikası.....	341
b. Özal’ın AET Politikası.....	346
c. Özal’ın Yunanistan ve Kıbrıs Politikası.....	350
d. Özal’ın Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Politikası.....	353
e. Özal’ın Körfez Savaşı ve Kuzey Irak Politikası.....	359

5. ÖZAL'IN DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI.....	364
a. Özal'ın Düşünce ve İfade Özgürlüğü Konusundaki Düşünceleri.....	372
b. Özal'ın Din ve Vicdan Özgürlüğü Konusundaki Düşünceleri.....	377
c. Özal'ın Teşebbüs Özgürlüğü Konusundaki Düşünceleri..	382
SONUÇ	385
KAYNAKLAR	403
DİZİN	425

2. Baskıya Önsöz

BU ÇALIŞMANIN İLK BASKISI 2010 YILINDA KADİM YAYIN-
ları tarafından yapıldı. Doktora tezinden üretilmiş olan
ve geçen yedi yıl zarfında olumlu tepkiler alan bu çalışma,
Türkiye’de her geçen gün daha fazla eksikliği hissedilen liberal-
muhafazakâr siyaset anlayışına ve bu anlayışı temsil eden politika
yapıcılarına önemli oranda teorik katkı sağlamıştır. Zira hâlen için-
de yaşamakta olduğumuz dönemde ülkemizde genelde liberaliz-
min, özelde de liberal politik tasavvurun ne toplumda ne de akade-
mide hak ettiği yeri alamaması ciddi bir kayıp olarak görülmelidir.

Genellikle bir burjuva ideolojisi olarak görülen ve daha çok
radikal muhafazakârlar veya radikal solcular tarafından pejoratif
kavramlarla tanımlanan liberalizmin Türkiye’deki serüveni diğer
ideolojilere göre oldukça sancılı geçtiği söylenebilir. Ülkemizde
tarihsel olarak kökeni Prens Sabâhaddin’e dayandırılan liberaliz-
min aynı şekilde bugüne kadar ne siyasal bir düşünce biçimi ne
de akademik bir uğraş alanı olarak yeterli ilgiyi hakkettiği söyle-
nemez. Bu minvalde ortaya konulan çabalar da yeterli karşılık bu-

lamadığı ve kökü dışarda bir ideoloji olarak algılandığı için liberal fikirler sınırlı bir çevrede/çerçeve kalmıştır.

Dünyanın tarihsel açıdan kırılmaya uğradığı, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel düzeyde radikal bir dönüşümden geçtiği 1980'lerin başından itibaren bileşiminde liberalizmin ve muhafazakârlığın temel ilkelerini barındıran yeni bir siyaset anlayışı egemen olmaya başlamıştır. O güne kadar başta Kıta Avrupası olmak üzere Anglo-sakson ülkelerde uygulanan, kamu merkezli yatırımlara, istihdama, üretim ve tüketime ama daha da önemlisi ekonominin devlet tekelinde örgütlenmesine yol açan, serbest piyasaya, özel sektöre, özel mülkiyete, girişimcilğe ve rekabete kapı kapatan refah devleti modelinin iflas etmesiyle liberal-muhafazakâr siyaset anlayışı yeniden gündeme gelmiş ve politika yapıcılarının ilgisine mazhar olmuştur.

Küreselleşmenin ve postmodernizmin dünyayı yeniden şekillendirdiği bu dönemde neo-liberalizm, bir ekonomi-politik sistem olarak sadece batılı toplumları değil, aynı zamanda batı dışı toplumları da etkilemiştir. Türkiye, bu süreçte dünyanın gidişatını iyi okuyan, bilime, teknolojiye, açık topluma, ifade özgürlüğüne, demokrasiye ve rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisine inanan politik bir aktörle -Turgut Özal'la- tanışmıştır. Özal, iktidara geldiği ilk günden itibaren Türkiye'yi sadece dünyaya açmakla kalmamış, aklın ve bilginin egemen olduğuna, özel mülkiyetin ve özgürlüğün temel alındığına, gelişme ve kalkınma yanında diğer toplumlarla rekabet etmenin ancak daha fazla üretmek olduğuna ve bunu sağlamanın tek yolunun liberal demokrasiden geçtiğine inanmıştır.

Özal, keskin bir zekayla ve sahip olduğu vizyonla dünyanın gidişatını ve gelecekteki siyasî gelişmeleri öngörme konusunda oldukça başarılı olmuştur. İktidarda kaldığı süre içinde uyguladığı

liberal-muhafazakâr politikalarla da bunu göstermiştir. Nitekim ölümünden sonra hâlen onun öngörülerinde ne kadar haklı olduğunu, aynı şekilde Türkiye’nin ihtiyacı olan şeyin aslında özgürlükçü değerler içeren liberal demokrasi olduğunu söyleyebiliyoruz. Bu minvalde onun dünya görüşünü, savunduğu değerleri ve liberal politikalarını her zamankinden daha fazla bilmeye ve öğrenmeye ihtiyacımız var.

Bugün Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı birçok ulusal ve uluslararası sorunun kaynağında da sanırım söz konusu Özal’ın zamanında sıkça dile getirdiği ve çoğunlukla da bürokrasi oligarşisinden dolayı aşmakta zorluk çektiği konular / nedenler yatmaktadır. Yaşamakta olduğumuz sorunlar üzerine yeniden düşünmek ve bunlara ilişkin kalıcı çözümler bulmak için Türkiye’nin özgürlükçü ve demokratik bir siyasete evrilmesi, temel insan hakları ve uluslararası hukuku öne çıkaran bir yönetim anlayışına kavuşması gerekmektedir. Bunun için de Özal’ın siyaset paradigmasını yeniden okumak gerektiğini düşünmekteyim. Bu çalışmayla, böyle bir amaca hizmet etmek noktasında önemli bir çaba ortaya konulmuştur. Burada kitabın birinci baskısının piyasada tükenmesi nedeniyle yeniden basımını üstlenen Liberte Yayın Grubu’na da ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

M. Zeki Duman

04 Temmuz 2017

Şpekyolu / Van